

تحلیل و بررسی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در مناطق روستایی (نمونه مورد مطالعه: روستاهای شهر کرمانشاه)

نوذر قنبری^{۱*}، زهرا شیرازی^۲، زینب شیرازی^۳

۱- استادیار گروه جغرافیا، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

۲- کارشناس ارشد علوم اجتماعی، گرایش جمعیت شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان.

۳- کارشناس ارشد علوم اجتماعی، گرایش جمعیت شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان.

چکیده

با توجه به مهم تلقی بودن رضایت از کیفیت زندگی برای افراد جامعه، تلاش برای ارتقاء آن از اصلی ترین اصول و اولویت های برنامه ریزان و سیاست گذران اجتماعی و مدیران و مسئولان حکومتی در هر جامعه و کشوری است. لذا به جرات می توان گفت کلیه برنامه ها، سیاست ها و عملیات هایی اجرایی در یک جامعه در راستای ارتقای کیفیت زندگی مردم آن جامعه است. با توجه به اهمیت موضوع، پژوهش حاضر با استفاده از روش میدانی، تکنیک پیمایش و ابزار تحقیق پرسشنامه به دنبال پاسخ به این سؤال اصلی است که آیا بین ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها ارتباط وجود دارد؟ جامعه آماری پژوهش حاضر روستاهای شهر کرمانشاه است که تعداد ۳۶۸ نفر از افراد ۱۸ سال به بالای آنها به عنوان حجم نمونه مورد بررسی قرار گرفته است. در جهت پاسخگویی به سؤال اصلی این پژوهش به بررسی و تحلیل ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی چون اعتماد اجتماعی، انسجام

اجتماعی، مشارکت اجتماعی، تعامل اجتماعی و آگاهی اجتماعی به عنوان متغیرهای مستقل و رابطه آن با رضایت از کیفیت زندگی در روستاها به عنوان متغیر وابسته پرداخته شده است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که به جز آگاهی اجتماعی، بین تمامی متغیرهای مستقل تحقیق با متغیر وابسته رابطه مثبت و مستقیم معناداری وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: سرمایه اجتماعی، رضایت از کیفیت زندگی، اعتماد، انسجام، مشارکت، آگاهی، روستاها.

مقدمه و بیان مسأله

یکی از شاخص‌های بهداشت روانی میزان رضایت از کیفیت زندگی است. کیفیت زندگی به عنوان مفهومی برای نشان دادن میزان رضایت فرد از زندگی و به عبارتی معیاری برای تعیین رضایت و عدم رضایت افراد و گروه‌ها از ابعاد مختلف زندگی است. این ابعاد می‌تواند زمینه‌های تغذیه‌ای، آموزشی، بهداشت، امنیت و اوقات فراغت را شامل شود؛ از طرف دیگر امروزه در ادبیات برنامه ریزی توسعه مباحث کیفیت زندگی به عنوان یک اصل اساسی پیوسته مورد نظر برنامه ریزان و مدیران امر توسعه است. در بحث‌های مربوط به کیفیت زندگی، تنها زیستن مهم نیست، بلکه کیفیت آن دارای اهمیت است.

نگرانی از کیفیت زندگی یکی از مشخصه‌های جامعه معاصر است و حیطة مربوط به کیفیت زندگی و سنجش آن شاید در هیچ زمانی به اندازه امروز وسیع نبوده است. اقتصاددانان، دانشمندان و دولت مردان هر کدام از دیدگاه خاصی به آن می‌نگرند. مراد از رضایت از کیفیت زندگی، نگرش فرد، ارزیابی عمومی نسبت به کلیت زندگی خود و یا برخی از جنبه‌های زندگی، هم چون زندگی خانوادگی و تجربه آموزشی است. از جمله عوامل مهم و تأثیرگذار در کیفیت زندگی شهروندان میزان سرمایه اجتماعی آنان است که لازم است مورد توجه قرار گیرد. سرمایه اجتماعی با مفاهیمی از قبیل جامعه مدنی و ارتباطات اجتماعی پیوند یافته است و علاوه بر مشارکت، اعتماد، ادراک، آگاهی، انسجام و... را در بر می‌گیرد.

امروزه در کنار سرمایه‌های انسانی، اقتصادی و فیزیکی، از سرمایه دیگری به نام سرمایه اجتماعی نام برده می‌شود که در بررسی‌های اقتصادی و اجتماعی جوامع مطرح شده است.

سرمایه اجتماعی مؤلفه بسیار مهم و حساسی در تعیین رفتار فرد است (بنکستون و ژو، ۲۰۰۲؛ لابنته، ۱۹۹۹). سرمایه ی اجتماعی به عنوان یکی از مفاهیم کلیدی در جامعه شناسی معاصر، از اهمیت خاصی برخوردار است و بنابراین لازم است به آن توجه شود.

اصطلاح سرمایه اجتماعی به سرمایه‌هایی که مردم برای حل مشکلات عمومی ترسیم می کنند، گفته می شود (آدام و رنسوچ، ۲۰۰۳). اصل وجودی سرمایه اجتماعی راه حلی برای مشکلات اجتماعی گوناگون مانند فقر، جرم و جنایت، اقتصاد عقب مانده و حکومت کم بازده به شمار می رود (بویکس و پوسنر، ۱۹۹۸). سرمایه اجتماعی با مفاهیمی از قبیل جامعه مدنی و ارتباطات اجتماعی پیوند یافته است (آردام و رنسوچ، ۲۰۰۳).

سرمایه اجتماعی سود سرمایه گذاری در زمینه سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی را افزایش می دهد. همواره در جامعه ای که از نعمت سرمایه اجتماعی چشم گیری برخوردار است، همکاری آسان تر است. امروز مسلم است که رسیدن به توسعه، جامعه مدنی^۱، معیارهای جهان شمول و بستری مناسب برای زیست اجتماعی، بدون وجود سرمایه اجتماعی ممکن نیست (شارع پور و حسینی، ۱۳۸۷).

در سال‌های اخیر سرمایه اجتماعی به یک مفهوم بسیار مرسوم مبدل شده و به صورت شعار روز ساستمداران و نخبگان دانشگاهی درآمده است. سرمایه اجتماعی مفهومی چندبعدی در علوم اجتماعی و تأثیر گذار در بسیاری از حوزه‌های جامعه است و در ادبیات مربوط به توسعه نیز جایگاه ویژه ای یافته است، به گونه ای که بسیاری آنرا حلقه مفقوده توسعه نامیده اند. در این پژوهش به بررسی این سؤال پرداخته می شود که چگونه سرمایه اجتماعی بر رضایت از کیفیت زندگی در نواحی روستایی تأثیر می گذارد؟

در طول تاریخ، روستاییان همواره مناسب و مستعدترین عرصه‌های طبیعی و منابع پر بازده این سرزمین را برای اشتغال و اسکان در اختیار داشته اند و به حق در حد اطلاعات و مهارت‌های خود، در راستای تأمین غذا و مواد خام صنعتی برای همه جامعه سرسختانه کوشیده اند. اما این کوشش و تلاش روستاییان همواره با مشکلاتی روبرو بوده است که به ویژه در

1. Civil Society

دهه‌های اخیر موجب کوچ آنها به مناطق شهری و یا کیفیت زندگی پایین آنها شده است. هرچند پس از پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی با تشکیل نهادهای مختلف تلاش شده است کیفیت زندگی روستاییان بالا برده شود و تا حدود زیادی این مهم حاصل شده است اما گاهی اوقات رضایت از کیفیت زندگی متأثر از وضعیت سرمایه اجتماعی افراد است و جنبه ای ذهنی پیدا می‌کند. بنابراین انجام پژوهشی با عنوان تحلیل و بررسی رابطه ابعاد سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در مناطق روستایی مسئله مهمی است و این مسئله به ویژه در روستاهای شهر کرمانشاه به عنوان نمونه ای از روستاهای درگیر در جنگ تحمیلی و همواره در خدمت ارزش‌های انقلاب اسلامی دارای اهمیتی مضاعف است.

مبانی نظری

سرمایه اجتماعی

هر چند، ریشه‌های بحث سرمایه اجتماعی را می‌توان در کارهای جامعه‌شناسان قرن نوزدهم یعنی دورکیم، وبر، مارکس و زیمل پیدا کرد (گریکس، ۲۰۰۱؛ وال و دیگران، ۱۹۹۸؛ پورترس و دیگران، ۱۹۹۸). اما اولین کسی که این اصطلاح را به کار برد هانی فان^۱ بود. بعدها جیمز کلمن^۲ نقش شرکت اجتماعی را در شکل‌گیری فرهنگ و تعلیم و تربیت شرح داد. سرمایه اجتماعی مفهومی بود که مدتی از مباحث دور ماند اما بعد از آن جین جاکوب^۳ در اواخر دهه ۶۰ آنرا مطرح ساخت، سپس لوری^۴ در دهه ۷۰ و کلمن در دهه ۸۰ آنرا به تفصیل شرح دادند. همچنین پیر بوردیو^۵ جامعه‌شناس فرانسوی نیز تحقیقاتی در این مورد به عمل آورد (وول کوک، ۲۰۰۱: ۱۹۴). به طور کلی باید گفت: پیشرفت جدید مفهوم سرمایه اجتماعی از سه تألیف کلیدی، بوردیو، کلمن و پاتنام و تعدادی تألیفات دیگر با همکاری

^۱.Hani fan

^۲. James Coleman

^۳. Jine Jakoob

^۴. Glenn Loury

^۵. Pierre Bourdieu

جریان نظریه چند نظمی پدید آمده است. سرمایه اجتماعی معطوف به ارتباطات اجتماعی میان مردمی است که به نتایج پربراری دست یافته اند.

جیمز کلمن سرمایه اجتماعی را در شرکت مجریان در ساختارهای اجتماعی قرار داد. کلمن به سرمایه اجتماعی به عنوان مورثی ساختن روابط بین و داخل مجریان در یک جامعه نظر دارد که به بعضی‌ها سود می‌رساند و به بعضی نیز سودی نمی‌رسد. سرمایه اجتماعی یک واحد منفرد نیست اما یک طیفی از واحدهای متفاوت است که مشترکاً دو شاخص دارند: همه آنها شامل جنبه‌هایی از یک ساختار اجتماعی هستند و آنها به مجریان خاصی کمک می‌کنند که در داخل ساختار هستند. توسعه سرمایه اجتماعی به جنبه‌های قابلیت اعتماد، التزامات، و هنجارهای مؤثر که به وسیله شرکت کنندگان در شبکه‌ها نگهداری می‌شود گفته می‌شود و به حفظ فرصتها و منابع در حال پیشرفت بستگی دارد. کلمن تشکیل و تخریب سرمایه اجتماعی و اثرات آن بر بستن روابط داخل گروه‌های شبکه‌ای را مورد نظر دارد. او همچنین جوانب ساختارهای اجتماعی در ایدئولوژیهای مختلف و همچنین نقش فراوانی و کمک دولتی در توسعه سرمایه اجتماعی را مورد ارزیابی قرار داد. تعریف کلمن از سرمایه اجتماعی هنوز بر کار جامعه‌شناختی اخیر برتری دارد اگر چه پژوهشگران در آن تجدید نظر کرده اند (سلمانی و دیگران، ۱۳۸۹: ۲۵).

پاتنام^۱ مدعی است که شرکت در اجتماع مانند شبکه‌های رسمی و شبکه‌های غیر رسمی جامعه، مرکز اصلی مفهوم سرمایه اجتماعی است (پاتنام، ۲۰۰۰: ۵۶). وی می‌گوید که همکاری داوطلبانه در جامعه‌ای که سرمایه اجتماعی عظیمی را در شکل هنجارهای عمل متقابل و شبکه‌های مشارکت اجتماعی به ارث برده، بهتر صورت می‌گیرد (پاتنام، ۱۳۹۰: ۱۳۸). شبکه‌های اجتماعی، مردم را بیش تر به همکاری و اعتمادپذیری تشویق می‌کند تا شرایط انفرادی ناشی از پی‌جویی نفع شخصی (تاجبخش، ۱۳۸۴: ۱۲). سرمایه اجتماعی بر خلاف سرمایه اقتصادی، یک کالای عمومی است. شاید به همین دلیل است که اغلب کم

¹.Putnam

ارزش تلقی شده و تلاش زیادی برای افزایش آن به عمل نمی آید. پاتنام سرمایه اجتماعی را به عنوان همبستگی اجتماعی محلی حاصل شده، دارای ویژگی‌های ذیل می‌داند:

۱. وجود مجموعه ای متراکم از سازمان‌ها و شبکه‌های اجتماع محلی؛
۲. سطوح بالای تعهد مدنی یا مشارکت در شبکه‌های اجتماعی محلی؛
۳. هویت محلی قوی و مثبت و نیز احساس تجانس و برابری با اعضای اجتماع محلی؛
۴. هنجارهای تعمیم یافته مربوط به اعتماد و کمک متقابل بین اعضای اجتماع محلی و این که آیا آنها یکدیگر را به لحاظ شخصی می‌شناسند یا خیر؛
۵. شبکه‌های مشارکت مدنی تجسم و همکاری‌های موفقیت آمیز گذشته هستند که می‌توانند همچون الگویی فرهنگی برای همکاری آتی عمل کند (از کیا و غفاری، ۱۳۸۳: ۲۷۸؛ برگرفته از محسنی تبریزی و آقامحسینی، ۱۳۸۹: ۱۴۹).

شاخص‌های سرمایه اجتماعی در نظر پاتنام اعتماد، هنجارها و شبکه‌های مشارکت اجتماعی است که با تسهیل کنش‌ها، کارایی جامعه را بهبود می‌بخشند. وی معتقد است هرچه شبکه‌های اجتماعی در جامعه ای متراکم تر باشند احتمال بیش تری وجود دارد که شهروندان بتوانند برای منافع متقابل همکاری نمایند. نمونه ای از پیوندهای مشارکت هم سطح (افقی) پیوندهای خویشاوندی است که نقش خاصی در حل مسائل جمعی دارند، اما در سطح اجتماعی تقویت همکاری شبکه‌های خویشاوندی در مقایسه با شبکه‌های مشارکت مدنی (عضویت مشترک در انجمن‌ها) کمتر است. شبکه‌های مشارکت مدنی که شکاف‌های اجتماعی را دور می‌زنند موجب همکاری گسترده تری شده و بدین ترتیب انواع شبکه‌های مشارکت اجتماعی بخش مهمی از ذخیره سرمایه اجتماعی یک جامعه را تشکیل می‌دهند. روابط متقابل میان منابع سرمایه اجتماعی یعنی اعتماد، هنجارها و شبکه‌های مشارکت که خود تقویت کننده و خود افزاینده هستند، از ویژگی‌های جامعه مدنی است. نبود این ویژگی‌ها یعنی عهدشکنی، بی‌اعتمادی، فریب، بهره‌کشی، انزوا و بی‌نظمی، یکدیگر را در حفظ دوره‌های باطل توسعه نیافتگی تشدید می‌کنند (شادی طلب و حجتی کرمانی، ۱۳۸۷: ۳۷).

بورديو در دهه ۱۹۷۰ تا ۱۹۸۰ مفهوم سرمایه اجتماعی را توسعه داد، اما این کار او نسبت به قسمت‌های دیگر نظریه اجتماعی اش توجه کمتری را جلب کرد (فیلد، ۲۰۰۳). یکی از سنگ

بناهای نظری جامعه شناسی بوردیو در نظر گرفتن جامعه به مثابه تکثری از حوزه‌های اجتماعی است. شکل‌های سرمایه (اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی) عواملی اساسی اند که تعریف کننده موقعیت‌ها و امکانات کنشگران گوناگون در هر حوزه ای به شمار می‌روند (سیسمن، ۲۰۰۰). از نظر او سرمایه دار در سه شکل بنیادی امکان بروز می‌یابد، به شکل سرمایه اقتصادی که قابلیت تبدیل شدن به پول را دارد و ممکن است در شکل حقوق مالکیت نهادینه شود؛ به شکل سرمایه اجتماعی که از الزامات اجتماعی (ارتباطات) ساخته شده است و در شرایط معین، قابلیت تبدیل شدن به سرمایه اقتصادی را دارد و ممکن است به صورت عنوان اشرافی یا اصالت خانوادگی نهادینه شود (ماجدی و لهسایی زاده، ۱۳۸۵: ۹۴). وی معتقد بود سرمایه اجتماعی یکی از ابعاد برجسته تحقیقاتی علوم اجتماعی است، این اصول اجتماعی باعث تقویت افراد و گروه‌ها می‌شود (بوردیو، ۱۹۸۰: ۴۵). از نظر بوردیو سرمایه اجتماعی دو مؤلفه دارد: اول منبعی است که ارتباط با آن از طریق عضویت در گروه و شبکه‌های اجتماعی امکان پذیر می‌شود و دوم، حجم سرمایه اجتماعی ای که به تملک یک کارگزار انسانی در می‌آید بر اندازه ای از شبکه‌های ارتباطاتی مبتنی است که او می‌تواند بسیج کند.

بوردیو اعتقاد دارد که این کیفیت به وسیله کلیت ارتباطات بین کنشگران حاصل می‌شود، نه آنکه فی نفسه یک کیفیت معمول گروه باشد. عضویت در گروه‌ها و درگیر بودن در شبکه‌های اجتماعی، که در گروه‌ها حاصل می‌شود، و روابط اجتماعی حاصل از عضو بودن می‌تواند در تلاش برای بهبود موقعیت اجتماعی کنشگران در حوزه‌های متفاوت و گوناگون به کار برده شود. انجمن‌های داوطلبانه، اتحادیه‌های تجاری، احزاب سیاسی و انجمن‌های سری همگی نمونه‌هایی جدید از سرمایه اجتماعی به شمار می‌روند (بوردیو، ۱۹۸۰: ۴۵).

فرانسیس فوکویاما^۱ سرمایه اجتماعی را در چارچوبی اقتصادی مطرح می‌کند. وی با بهره گیری از مفهوم سرمایه اجتماعی یک نظریه اعتماد اجتماعی تدوین می‌کند و مطرح می‌کند که قدرت و کارایی سرمایه اجتماعی در جامعه به میزان پابندی اعضای آن جامعه به هنجارها

1. Granovetter

و ارزش‌های مشترک و توانایی آنها برای چشم‌پوشی از منافع شخصی در راستای خیر و سعادت همگانی بستگی دارد (محسنی تبریزی و آقا حسنی، ۱۳۸۹: ۱۵۰).

برت^۱ واضع تئوری شکاف ساختاری برای مفهوم سازی سرمایه اجتماعی است. تئوری شکاف ساختاری بر روابط میان فرد و همکاران در یک شبکه اجتماعی است که خود به خود امتیازی برای جامعه تلقی می‌شود (همان). مطابق تئوری شکاف ساختاری اگر یک فرد در شبکه اجتماعی خود با همکارانی که با هم در ارتباط نیستند یا حداقل ارتباط اندکی با هم دارند ارتباط برقرار کند نهایت استفاده را خواهد برد. بنابراین تقویت شبکه‌های شکاف دار دارای مزایایی مانند ارزیابی سریع اطلاعات، قدرت چانه زنی مضاعف و افزایش قدرت کنترل بر منابع و نتایج است (سایبرت، ۲۰۰۱: ۳۰).

آپهوف^۲ سرمایه اجتماعی را در شکل ساختاری آن با شکل‌های گوناگون سازمان اجتماعی پیوند می‌زند. عناصر سازمان اجتماعی در طبقه بندی ساختاری کنش دو طرفه سودمند را به وسیله کاهش هزینه‌ها، ایجاد الگوهای کنش متقابلی که نتایج پر حاصل را به واسطه همکاری به وجود می‌آورد، تسهیل می‌کند. ایده‌های ناشی از طبقه بندی شناختی زمینه را برای مردم جهت کنش دو طرفه سودمند فراهم می‌آورد، که بخشی از دلایل آن عبارت است از آنکه وقتی آنها به گونه ای گسترده در یک موضوع سهیم باشند، خیلی بهتر و با خواست خود همکاری می‌کنند. هنجارها، ارزش‌ها، نگرش‌ها، و باورهای سازنده سرمایه اجتماعی شناختی رفتار مبتنی بر همکاری و تعاون را منطقی و قابل احترام می‌کنند. آپهوف از این نکته صحبت می‌کند که هر چند، به طور انتزاعی می‌توانیم سرمایه اجتماعی ساختاری را بدون سرمایه اجتماعی شناختی متصور شویم و بر عکس، ولی در عمل در نظر گرفتن این دو بدون هم نامحتمل و مشکل است (آپهوف، ۲۰۰۰، به نقل از ماجدی و لهسایی زاده، ۱۳۸۵).

نکته دیگری که آپهوف در این مورد مطرح می‌کند، بیرونی و قابل مشاهده بودن سرمایه اجتماعی ساختاری و درونی و غیرقابل مشاهده بودن سرمایه اجتماعی شناختی است. اما او بر این نکته تأکید می‌گذارد که این هر دو قلمرو در عمل باهم متصل می‌باشند؛

^۱. Bert

^۲. Uphoff

آپهوف می‌گوید این دو طبقه بندی از سرمایه اجتماعی در سطح بالایی به هم وابسته اند، به گونه ای که هر کدام از شکل‌ها (ساختاری یا شناختی) به یکدیگر کمک می‌کنند؛ هر دو از طریق تجارب شرطی می‌شوند و فرهنگ و روحیه یا طرز فکر یک دوره و دیگر عوامل تأثیرگذار آنها را تقویت می‌کنند. آپهوف در نهایت می‌گوید که بالا رفتن سرمایه اجتماعی به اشکال شناختی و ساختاری باعث بالا رفتن کیفیت زندگی و در نتیجه رضایت از کیفیت زندگی می‌شود (آپهوف، ۲۰۰۰: ۷۷).

آپهوف این نوع مفهومی کردن سرمایه اجتماعی را با ایده‌های کلمن و پانتام سرمایه اجتماعی هماهنگ می‌داند. او بیان می‌کند که هم کلمن و هم پانتام در تعریف و تحلیل خود از سرمایه اجتماعی بر عناصر ساختاری و شناختی آن تأکید داشته اند؛ اما او معتقد است که آنان سرمایه اجتماعی را بیشتر به صورت توصیفی به کار گرفته اند تا تحلیلی؛ و به نظر او، نگاه این چینی یعنی به وسیله سازماندهی عوامل سازنده سرمایه اجتماعی به دو طبقه بندی اصلی - که می‌تواند آن را دقیق تر و برای مطالعه آماده کند - مناسب تر است و چنین تدوینی از مفهوم سرمایه اجتماعی به گونه ای است که برای پیشرفت کارهای نظری و اندازه گیری و ارزیابی مناسب تر خواهد بود (آپهوف، ۲۰۰۰، به نقل از و لهسایی زاده، ۱۳۸۵).

کیفیت زندگی

آبراهام مازلو^۱ در «نظریه انگیزه ای» اش اساس فرض خود را بر این گذاشته که در درون هر انسان هفت دسته نیاز وجود دارند، این نیازها عبارتند از: ۱- نیازهای فیزیولوژیکی، ۲- نیاز به ایمنی، ۳- نیازهای اجتماعی، ۴- نیاز به احترام، - خود شکوفایی، ۶- معرفت پذیری، ۷- زیبایی شناسی، بر اساس این نظریه برای افزایش رضایتمندی افراد باید ابتدا سعی کرد نیازهای اولیه افراد مانند خوراک، پوشاک، مسکن و سایر نیازهای فیزیولوژیکی را تأمین نمود، در مراحل بعدی، مسئله امنیت شغلی، نیازهای ارتباطی در کار و نیاز به احترام مطرح است. در آخر نیز به قول مازلو، آنچه فرد می‌تواند باشد، باید بشود (رضاییان، ۱۳۷۰: ۱۷۶).

1. Abraham Maslow

سرجی^۱ (۱۹۸۶)، یک دیدگاه توسعه یافته از نظریه مازلو ارائه داد که به ارتباط این نظریه با کیفیت زندگی می‌پردازد. این تئوری معتقد است که جوامع توسعه یافته، شامل اعضای است که اساساً در مراتب بالاتری از نیازها اقلع و راضی می‌شوند. برعکس، جوامع کمتر توسعه یافته، شامل اعضای است که اغلب با مراتب پائین تری از نیاز اقلع می‌شوند. کیفیت زندگی بر حسب سطح نیازهای سلسله مراتبی اعضای یک مردم مشخص و معین تعریف می‌شود و هر چه رضایت از برآورده شدن نیاز اکثریت مردم در یک جامعه بالاتر باشد، کیفیت زندگی جامعه نیز بالاتر است. همچنین، نهادهای برای رفع نیازهای انسانی و بالا بردن کیفیت زندگی با تغییرات سلسله مراتبی این نهادهای اجتماعی همراه می‌شود (سرجی، ۱۹۸۶: ۳۲۹).

لی و همکاران (۱۹۷۶)، مدلی در ارتباط با کیفیت زندگی ارائه داده اند که مدل آن در شکل زیر آورده شده است. طبق این مدل، ساختار مفهومی کیفیت زندگی باید حداقل شامل چهار بعد یا زمینه گسترده زندگی و دو محور عینی و ذهنی باشد. رضایت زندگی ذهنی فرد، توسط شرایط زندگی عینی، نظام سلسله مراتبی نیازهای زندگی و استانداردهای مقایسه شده با زندگی حاضر فرد تعیین می‌شود. ارزیابی بر اساس شخصیت، تجربه‌های زندگی و منابع شخصی در شبکه فرهنگی، اجتماعی و محیطی است (لی و دیگران، ۱۹۷۶: ۱۵۶).

از نظر ونتگوت^۲ نظریه کیفیت زندگی، نظریه ای کلی است که حاوی هشت نظریه واقعی تر در یک طیف ذهنی- اصالت وجودی- عینی است (ونتگوت و دیگران، ۲۰۰۳: ۱۰۳۲). این سه طیف شامل: ۱- کیفیت ذهنی زندگی: عبارت است از احساسی که فرد از لذت بخش بودن زندگی خود دارد. فرد، شرایط، احساسات و عقایدش را شخصاً ارزیابی می‌کند. بنابراین، رضایتمندی از زندگی این جنبه از زندگی را مشخص می‌کند. ۲- کیفیت اصالت وجودی زندگی: به معنی لذت بخش بودن زندگی فرد در سطح عمیق تر است. در این دیدگاه، فرض بر این است که فرد دارای ماهیت عمیق تری است که شایسته احترام بوده و اینکه فرد می‌تواند منطبق با ماهیت خود زندگی کند. به عنوان مثال نیازهای بیولوژیکی فرد بر طرف شود، رشد به حد کمال برسد و جریان زندگی منطبق با شاخص‌های معنوی با باورهای دینی فرد باشد. ۳-

1. Sergey

2. Ventegodt

کیفیت عینی زندگی: به معنی درک چگونگی لذت بخش بودن زندگی فرد توسط پیرامون خود است. (دنیای پیرامون لذت بخش بودن یا وضعیت فرد را درک کند). این دیدگاه تحت تأثیر فرهنگی است که مردم در آن زندگی می کنند (ونتگوت و دیگران، ۲۰۰۳: ۱۰۳۲).

فرانس^۱ فرانس در نظریه ادراکی خود برای کیفیت زندگی چهار بعد اصلی خانواده، وضعیت اجتماعی و اقتصادی، وضعیت روحی و روانی و وضعیت جسمانی را مؤثر می داند. این نظریه در زیر آمده است. این چهار متغیر اصلی می تواند مستقلاً یا توأم با یکدیگر بر روی کیفیت زندگی تأثیر گذار باشد. البته درک فرد از کیفیت زندگی نیز می تواند بر هر یک از متغیرهای نامبرده تأثیر داشته باشد بطوریکه، اگر درک فرد از کیفیت زندگی اش کاهش یابد می تواند بر توانایی وی در محیط کاری و شغلی اش تأثیر گذاشته و موجب نقصان شرایط اقتصادی و اجتماعی وی گردد. برخورداری از کیفیت زندگی ضعیف می تواند بر روی ارتباطات خانوادگی نیز تأثیر بگذارد. کیفیت زندگی ضعیف نیز می تواند موجب بکارگیری مکانیسم های مقابله و سازگاری نامؤثر در افراد شده و متعاقباً موجب افزایش تنش در آنان گردد و افزایش تنش خود در ارتباط مستقیم با عوامل فیزیکی و جسمی بوده و می تواند شدت بیماری را در فرد افزایش دهد. لذا مشاهده می شود که کیفیت زندگی یک مفهوم و ساختار چند بعدی و پیچیده است که بایستی از جنبه های مختلفی ارزیابی شود (فرانس، ۱۹۹۲).

پیشینه پژوهش

- نوغانی و دیگران (۱۳۸۹) مقاله ای پژوهشی با عنوان « بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر رضایت از کیفیت زندگی (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد مشهد)» را به انجام رساندند. نتایج پژوهش نشان می دهد که بین سرمایه اجتماعی با میزان رضایت از کیفیت زندگی رابطه معنادار وجود دارد. همچنین بین متغیرهای مشارکت اجتماعی، اعتماد اجتماعی و شبکه روابط اجتماعی با رضایت از کیفیت زندگی هم رابطه معنادار وجود دارد. تحلیل رگرسیون چند متغیره نشان می دهد که متغیر شبکه روابط اجتماعی بیشترین اثر را در تبیین تغییرات رضایت از کیفیت زندگی دارد.

1. Ferrans

- وصالی و توکل (۱۳۹۱) پژوهشی را با عنوان « بررسی تاثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی در شهر تهران» به انجام رساندند. این مقاله با بررسی تاثیر انواع سرمایه (اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی) بر کیفیت زندگی شهروندان تهرانی، به تبیین تاثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی افراد می پردازد. بررسی بالا شامل تکمیل پرسشنامه و استخراج نتایج از یک نمونه ۴۰۰ نفری در شهر تهران است که در نهایت مشخص شد، سرمایه اجتماعی در همه ابعاد مورد سنجش آن، با متغیر وابسته تحقیق، با اطمینان ۹۹ درصد و ضریب همبستگی به میزان ۰.۵۳۲ دارای رابطه بوده و در بین متغیرهای بررسی شده، متغیر اعتماد با بیشترین میزان همبستگی یعنی ۰.۵۴۶ تاثیر فزاینده ای در کیفیت زندگی افراد دارد.

- شریفی و کاکاوندی (۱۳۸۹) به پژوهشی تحت عنوان «رابطه سرمایه اجتماعی خانواده با هویت جوانان» دست زدند. نتایج به دست آمده از این پژوهش، بیانگر وجود رابطه معنادار و مثبت بین دو متغیر سرمایه اجتماعی خانواده و هویت اجتماعی در سطح معناداری ۹۹ درصد است.

- در پژوهش اکشافی لاکلند (۲۰۰۱) رضایت از زندگی در میان دانشجویان ملیت‌های مختلف، عواملی هم چون تعداد دوستان، رضایت مالی، احساس تبعیض و اطلاعات دریافت شده اولیه (پیش از ورود به محل اقامت) از عواملی هستند که بر رضایت از زندگی دانشجویان تأثیر دارند. همچنین یافته‌های پژوهش در زمینه تجارب زندگی، جهت گیری کنترل درونی یا بیرونی و رضایت تحصیلی در میان دانشجویان نشان می‌دهد که متغیرهای جمعیتی مانند پایگاه اقتصادی اجتماعی بر رضایت تحصیلی تأثیری ندارند.

- مازیازو و همکاران (۲۰۰۳) به بررسی کیفیت زندگی ۱۰۰۰ نفر از افراد بالای ۶۵ سال پرداخته اند که نتایج تحقیقات آنان نشان می‌دهد که زنان از نظر تحصیلات، وضعیت اقتصادی - اجتماعی، اعتماد و انسجام اجتماعی، حمایت خانوادگی و اجتماعی و وضعیت سلامتی در سطحی پایین تر از مردان قرار داشتند، و افرادی که سن ۸۰ سال و بالاتر داشتند زمان بیشتری را در تنهایی سپری می‌کردند.

- ناریان و پرینجت (۱۹۹۶) در مقاله ای با عنوان «درآمد خانوار و سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی تانزانیا» بر مطالعه روی رفاه خانوار متمرکز شده اند. آنها با بررسی ۷۵۰ خانوار

تانزانیایی میزان فعالیت آنها در نهادها و انجمن‌ها (به عنوان شاخص برای سرمایه اجتماعی) و سطح اعتماد میان آنها را بررسی کرده‌اند. آنها با استفاده از تحلیل رگرسیون چند متغیری به بررسی اثر سطح سرمایه اجتماعی در روستاها بر رفاه خانوار پرداختند (به نقل از برهان یزدانی، ۱۳۸۳: ۳۲).

چارچوب نظری پژوهش

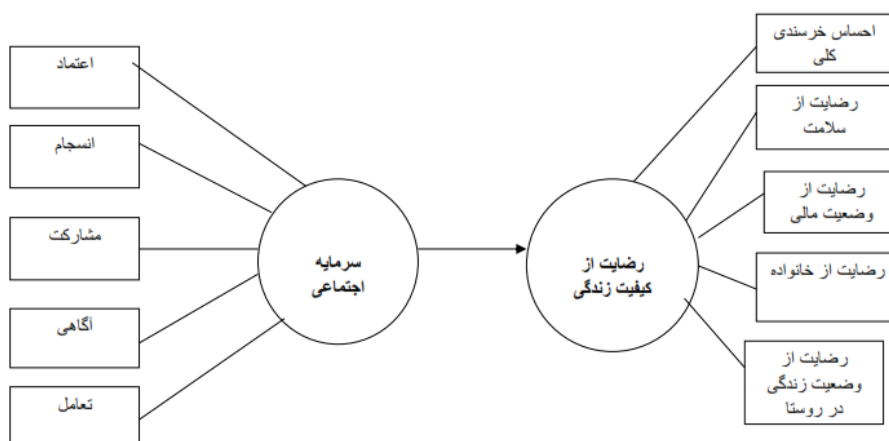
سابقه مطالعات مربوط به رابطه بین سرمایه اجتماعی و رضایت از زندگی به کار دورکیم درباره خودکشی بازمی‌گردد (هالپرن، ۲۰۰۵: ۹۹). البته دورکیم سرمایه اجتماعی را به معنای امروزی بررسی نکرد، بلکه به صورت غیرمستقیم بعضی از عناصر آن را مطرح کرد. وایتفورد معتقد است که عوامل اقتصادی-اجتماعی تعیین‌کننده رضایت از زندگی هستند، به گونه‌ای که هرچه افراد به لحاظ اجتماعی منزوی‌تر باشند، رضایت کمتری از زندگی دارند و برعکس هر چه انسجام اجتماعی در جامعه بیشتر باشد، افراد جامعه از رضایت بیشتری بهره‌مند خواهند بود (وایتفورد، ۲۰۰۰: ۷۴).

سوزا و لایبومیرسکی نیز در نتیجه تحقیقات مختلف دریافته‌اند که روابط اجتماعی بالا به عنوان یکی از شاخص‌های اصلی سرمایه اجتماعی همبستگی بالایی با سطوح بالای رضایت از زندگی دارد. برای مثال فردی که می‌تواند نام پنج نفر یا بیشتر را به عنوان دوستش ذکر کند، راضی‌تر از کسی است که دوستان چندانی ندارد (سوزا و لایبومیرسکی، ۲۰۰۱: ۲۲).

آپهوف مفهومی کردن سرمایه اجتماعی را با ایده‌های کلمن و پانتام سرمایه اجتماعی هماهنگ می‌داند. او بیان می‌کند که هم کلمن و هم پانتام در تعریف و تحلیل خود از سرمایه اجتماعی بر عناصر ساختاری و شناختی آن تأکید داشته‌اند؛ اما او معتقد است که آنان سرمایه اجتماعی را بیشتر به صورت توصیفی به کار گرفته‌اند تا تحلیلی؛ و به نظر او، نگاه این چینی یعنی به وسیله سازماندهی عوامل سازنده سرمایه اجتماعی به دو طبقه بندی اصلی - که می‌تواند آن را دقیق‌تر و برای مطالعه آماده کند - مناسب‌تر است و چنین تدوینی از مفهوم سرمایه اجتماعی به گونه‌ای است که برای پیشرفت کارهای نظری و اندازه‌گیری و ارزیابی مناسب‌تر خواهد بود (آپهوف، ۲۰۰۰، برگرفته از ماجدی و لهسایی زاده، ۱۳۸۵: ۱۴۵).

آپهوف می‌گوید این دو طبقه بندی از سرمایه اجتماعی در سطح بالایی به هم وابسته اند، به گونه ای که هر کدام از شکل‌ها (ساختاری یا شناختی) به یکدیگر کمک می‌کنند؛ هر دو از طریق تجارب شرطی می‌شوند و فرهنگ و روحیه یا طرز فکر یک دوره و دیگر عوامل تأثیرگذار آنها را تقویت می‌کنند. آپهوف در نهایت می‌گوید که بالا رفتن سرمایه اجتماعی به اشکال شناختی و ساختاری باعث بالا رفتن کیفیت زندگی و در نتیجه رضایت از کیفیت زندگی می‌شود (آپهوف، ۲۰۰۰: ۷۶).

بنابراین از نظریه‌های فوق این فرضیه کلی استخراج می‌شود که بین سرمایه اجتماعی و ابعاد آن با رضایت از کیفیت زندگی ارتباط وجود دارد.

مدل نظری پژوهش

فرضیه‌های پژوهش

فرضیه شماره ۱- بین اعتماد اجتماعی و میزان رضایت از کیفیت زندگی در روستاها رابطه وجود دارد.

فرضیه شماره ۲- بین انجام اجتماعی و میزان رضایت از کیفیت زندگی در روستاها رابطه وجود دارد.

فرضیه شماره ۳- بین مشارکت اجتماعی و میزان رضایت از کیفیت زندگی در روستاها رابطه وجود دارد.

فرضیه شماره ۴- بین میزان آگاهی اجتماعی و میزان رضایت از کیفیت زندگی در روستاها ارتباط وجود دارد.

فرضیه شماره ۵- بین تعامل اجتماعی و میزان رضایت از کیفیت زندگی در روستاها رابطه وجود دارد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر بر اساس نوع داده‌های جمع آوری و تحلیل شده، تحقیقی کمی است و از لحاظ نوع برخورد با مسأله مورد بررسی و ورود به آن مطالعه ای میدانی است. تکنیک مورد استفاده در این پژوهش پیمایش است. در مطالعه میدانی، برای جمع آوری اطلاعات مورد نیاز از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. پیش از آغاز پیمایش، پرسشنامه ابتدایی مورد آزمون اولیه قرار گرفت و با استفاده از نتایج به دست آمده، نقایص موجود برطرف و پرسشنامه نهایی تنظیم شد.

جامعه آماری و جمعیت نمونه:

جامعه آماری این مطالعه کلیه ساکنان ۱۸ سال به بالای روستاهای شهر کرمانشاه است. از آنجا که به طور طبیعی امکان مطالعه دیدگاه‌های تمامی ساکنان وجود نداشت از شیوه «نمونه‌گیری» برای تبیین نظریات افراد مورد مطالعه استفاده شده است و بر اساس آن تعدادی از افراد (۳۶۸ نفر) که معرف جامعه آماری تشخیص داده شدند به عنوان نمونه انتخاب و مطالعه شده است. روش نمونه‌گیری در این پژوهش شیوه نمونه‌گیری دو مرحله‌ای با استفاده از نمونه‌گیری خوشه‌ای و سپس نمونه‌گیری تصادفی ساده است. پس از گردآوری داده‌ها تجزیه و تحلیل آن‌ها با استفاده از نرم افزار آماری اس پی اس ۱۸ انجام گردید و در این رابطه برای آزمون فرضیه‌ها، تست‌های آماری متناسب با هر فرضیه بکار گرفته شد.

در این رابطه جهت اطمینان از اعتبار لازم به مشاوره و بهره گیری از نظرات اساتید و کارشناسان مربوطه و همچنین از آزمون آلفای کرونباخ جهت پایایی پرسشنامه اقدام شده است و بر اساس ضریب آلفا ضریب پایایی تمامی متغیرها بالاتر از ۰/۷ است.

تعریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای پژوهش

- رضایت از کیفیت زندگی

تعریف مفهومی:

مفهوم رضایت به عنوان یک تجربه درونی است که حضور مثبت هیجان‌ها و نبود احساسات منفی را در بر می‌گیرد (رود، ۲۰۰۵: ۴۲۳). رضایت درونی انسان‌ها، از رشد فردی و اجتماعی و منابع سازشی نشأت می‌گیرد.

سازمان بهداشت جهانی^۱ کیفیت زندگی را این طور تعریف می‌کند: درک فرد از موقعیت خویش در زندگی، در متن فرهنگی و سیستم‌های ارزشی که فرد در آن زندگی می‌کند، در رابطه با هدف‌ها، انتظارات، استانداردها و علایق خود. این مفهوم گسترده‌ای است و شامل ابعاد سلامتی فیزیکی شخص، وضعیت روانشناختی، سطح استقلال، ارتباطات اجتماعی، ارتباط با محیط و معنویت و عقاید شخص است (پاور، ۲۰۰۳؛ برگرفته از حیدرزاده و دیگران، ۱۳۸۸: ۹۲).

تعریف عملیاتی:

رضایت از کیفیت زندگی در این پژوهش دارای پنج شاخص احساس خرسندی کلی، رضایت از سلامت، رضایت از وضعیت مالی، رضایت از خانواده و رضایت از وضعیت زندگی در روستا است.

1. W.H.O

– اعتماد اجتماعی

تعریف مفهومی:

اعتماد اجتماعی مفهومی است که در فرایند روابط اجتماعی بین افراد و سازمان‌های اجتماع با همدیگر تبلور می‌یابد. آنتونی گیدنز اعتماد را به عنوان اطمینان یا اتکاء بر ماهیت یا خاصیت شخصی یا صحت گفت‌های تعریف می‌کند (حیدرآبادی، ۱۳۸۹: ۵۳).

از نظر پاتنام، اعتماد سبب ایجاد انجمن‌های داوطلبانه و دو طرفه و اینها نیز به نوبه خود باعث تقویت و ایجاد اعتماد می‌شوند (یوسف‌وند و همکاران، ۱۳۸۵: ۸۵).

جیمز کلمن سرمایه اجتماعی را تا اندازه زیادی به میزان درخور اعتماد بودن محیط اجتماعی و تعهدات میان کنشگران نسبت داده و بر این باور است که بدون میزان زیادی از قابلیت اعتماد در میان اعضای گروهی که با هم در ارتباطند، آن گروه اعتبار و دوام زیادی نخواهد داشت (عبدالرحمانی، ۱۳۸۴: ۳۴).

تعریف عملیاتی:

اعتماد اجتماعی در این پژوهش در سطح اعتماد غیر رسمی (اعتماد بین اعضای خانواده، افراد فامیل، آشنایان و افراد محل)؛ در سطح اعتماد تعمیم یافته (شامل اعتماد به غریبه‌ها و اکثر مردم) و در سطح اعتماد رسمی (اعتماد به گروه‌ها و سازمان‌ها) سنجیده می‌شود.

– انسجام اجتماعی

تعریف مفهومی:

انسجام اجتماعی دلالت بر توافق جمعی میان یک جامعه دارد. به عبارتی «انسجام در کل ناظر به میزان و الگوی رابطه متقابل بین کنشگران، گروه‌ها و خرده فرهنگ‌های تمایز یافته است (افروغ، ۱۳۷۸: ۱۴۰).

از نظر پاتنام، آنچه که مشارکت همه اقشار مردم و پس اندازهایشان را در فرآیندهای تولیدی امکان پذیر ساخته بود، حس فراگیر درستکاری بود که به وسیله حس تعلق به اجتماع یکپارچه تقویت شده بود.

تعریف عملیاتی:

انسجام اجتماعی در این پژوهش با دو شاخص اصلی انسجام درون خانواده و انسجام درون جامعه (بیرون از محیط خانواده) سنجیده می‌شود.

- مشارکت اجتماعی

تعریف مفهومی:

مشارکت عبارت است از: «فعالیت‌های ارادی و داوطلبانه که از طریق اعضای یک جامعه در امور محله، شهر، روستای خود شرکت می‌کنند و به صورت مستقیم و غیرمستقیم در شکل دادن به حیات اجتماعی خود سهم می‌شوند» (محسنی تبریزی، ۱۳۷۵: ۹۲).
پاتنام، در بررسی عناصر سرمایه اجتماعی، مشارکت‌های مدنی را از اشکال ضروری به شمار می‌آورد و معتقد است که هر چه این شبکه‌ها در جامعه ای متراکم باشند احتمال همکاری شهروندان در جهت منافع متقابل بیشتر است و باعث می‌گردد که هزینه‌های بالقوه عهدشکنی در هر معامله ای افزایش یابد (ناطق پور و فیروزآبادی، ۱۳۸۴: ۱۶۳؛ برگرفته از فرزانه و رمضانی، ۱۳۹۱: ۱۲۳ - ۱۲۲).

تعریف عملیاتی:

مشارکت اجتماعی در این پژوهش با شاخص‌هایی چون شرکت در انتخابات، ارتباط نزدیک با شورا، مشارکت مالی در توسعه روستا، همکاری در اجرای پروژه‌های توسعه روستا سنجیده می‌شود.

- آگاهی اجتماعی

تعریف مفهومی:

آگاهی اجتماعی شامل مجموعه ای از افکار، عقاید و حساسیت نسبت به زندگی و توجه به هر آنچه که در وسیع‌ترین معنا به امور عمومی، اعم از سیاسی و یا اجتماعی، مربوط می‌شود، است (کارکنان نصرآبادی، ۱۳۸۵: ۲۲۷؛ برگرفته از فرزانه و رمضانی، ۱۳۹۱: ۱۲۳ - ۱۲۲).

فوکویاما معتقد است که قبل از ورود به هر سیستم تجاری یا اجتماعی باید آگاهی کافی درباره شبکه‌های اعتماد موجود در آن سیستم و ویژگیهای آن را به دست آورد، زیرا اعتماد را پایه هر گونه مبادلات اقتصادی و اجتماعی می‌داند (رحمانی و کاووسی، ۱۳۸۷: ۵۴؛ برگرفته از فرزانه و رضانی، ۱۳۹۱: ۱۲۳ - ۱۲۲). از نظر کلمن، یک شکل مهم سرمایه اجتماعی، ظرفیت بالقوه اطلاعات است که جزء ذاتی و جدایی ناپذیر روابط اجتماعی است اما به دست آوردن اطلاعات پر هزینه است. اطلاعات، در واقع زمینه را برای کنش فراهم می‌سازد (کلمن، ۱۳۸۶: ۴۷۵ - ۴۷۴).

تعریف عملیاتی:

آگاهی شهروندان در این پژوهش با شاخص‌هایی چون میزان مطالعه، نحوه اطلاع از اخبار و رویدادهای مهم روستا و ارائه راهکار برای حل مسائل روستا سنجیده می‌شود.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

نتایج فراوانی متغیر جنس نشان می‌دهد که ۵۲/۵ درصد افراد مورد مطالعه مرد و ۴۷/۵ درصد دیگر را زن تشکیل داده‌اند. نتایج فراوانی متغیر تحصیلات نیز نشان می‌دهد که میزان ۰/۲۰ از پاسخگویان دارای سواد ابتدایی، ۰/۷ درصد پاسخگویان دارای مدرک سیکل، ۰/۲۰ پاسخگویان دارای مدرک دیپلم، ۰/۱۸ پاسخگویان دارای مدرک کاردانی، ۰/۲۹ پاسخگویان دارای مدرک کارشناسی و ۰/۶ پاسخگویان نیز دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر می‌باشند. همچنین نتایج فراوانی متغیر سن نشان می‌دهد که ۰/۲۰ پاسخگویان ۱۸ تا ۲۰ سال، ۰/۲۱ پاسخگویان ۲۵ تا ۲۹ سال، ۰/۱۵ پاسخگویان ۳۰ تا ۳۵ سال، ۰/۱۷ پاسخگویان ۳۵ تا ۴۰ سال، ۰/۱۵ پاسخگویان ۴۰ تا ۴۹ سال، ۰/۹ پاسخگویان ۵۰ تا ۶۰ سال و ۰/۳ پاسخگویان ۶۰ سال به بالا هستند.

آمار توصیفی مربوط به متغیر رضایت از کیفیت زندگی در روستاها و سرمایه اجتماعی

روستاییان

یافته‌های نشان می‌دهد که در بین شاخص‌های رضایت از کیفیت زندگی در روستاها، رضایت از خانواده دارای بیشترین میانگین (۳.۲۶) و رضایت از وضعیت مالی دارای کمترین

میانگین (۲۸۴) است. نمره کل میزان رضایت از کیفیت زندگی بیانگر این امر است که رضایت از کیفیت زندگی در نواحی روستایی کرمانشاه در حد متوسط (۳۰۲) است. یافته‌های نشان می‌دهد که در بین شاخص‌های سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی دارای بیشترین میانگین (۳۰۶۳) و آگاهی اجتماعی دارای کمترین میانگین (۳۰۲۵) است. همچنین وضعیت کلی مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد که در همه مؤلفه‌ها، پاسخگویان اذعان داشته‌اند که سرمایه اجتماعی در روستاهای کرمانشاه بیش از حد متوسط (۳) می‌باشد، نمره کل میزان سرمایه اجتماعی بیانگر این امر است که سرمایه اجتماعی بسیار بیش از حد متوسط (۳۰۴۷) است.

آمار استنباطی

بررسی وضعیت نرمال توزیع داده‌ها

برای استفاده از آزمون‌های پارامتریک، پیش شرط‌هایی وجود دارد که عبارتند از: شرط نرمال بودن داده‌ها. جهت بررسی نرمال بودن عامل‌ها از آزمون تک نمونه‌ای کلموگروف - اسمیرنوف به قرار زیر استفاده می‌شود.

H_0 : داده‌ها از توزیع نرمال برخوردارند

H_1 : داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار نیستند.

جدول ۱. آزمون کلموگروف - اسمیرنوف برای تعیین نرمال بودن متغیرهای پژوهش

تعامل	آگاهی	مشارکت	انسجام	اعتماد	خرده مقیاس‌ها	
					شاخص‌ها	
۳۶۸	۳۶۸	۳۶۸	۳۶۸	۳۶۸	تعداد	
۳۰۳۸	۳۰۲۵	۳۰۵۷	۳۰۶۳	۳۰۵۰	میانگین	پارامترهای
۰/۹۲	۰/۹۳	۰/۹۴	۰/۸۷	۰/۹۳	انحراف معیار	نرمال
۲۰۳۶	۲۰۶۳	۲۰۸۸	۲۰۹۲	۲۰۶۵	مقادیر کلموگروف - اسمیرنوف	
۰/۱۳	۰/۰۸	۰/۰۷	۰/۲۵	۰/۲۱	سطح معناداری (دو دامنه)	

با توجه به جدول ۱ می‌توان نتیجه گرفت که چون مقادیر سطح معناداری کلیه متغیرهای پژوهش بیشتر از ۰.۰۵ می‌باشند پس می‌توان گفت که این عامل نرمال بودن توزیع داده‌ها را می‌رساند و می‌توان در تحلیل فرضیه‌های پژوهش، آزمونهای پارامتریک را بکار گرفت.

آزمون فرضیه‌ها

آزمون فرضیه شماره ۱- بین اعتماد اجتماعی و میزان رضایت از کیفیت زندگی در روستاها رابطه وجود دارد.

جدول ۲. ضریب همبستگی میان اعتماد اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در

روستاها

متغیر	شدت همبستگی	سطح معناداری بین دو دامنه
اعتماد اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها	۰.۴۵ (**)	۰.۰۰۰

(**): آزمون پیرسون بدست آمده در سطح اطمینان ۰.۹۹ و با احتمال خطای ۰.۰۱ انجام شده است.

با توجه به مقدار sig محاسبه شده بین دو دامنه که برابر با ۰.۰۰۰ است و چون این عدد کوچکتر از ۰.۰۵ است، لذا بین دو متغیر اعتماد اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها همبستگی معناداری وجود دارد. همچنین با توجه به شدت همبستگی بدست آمده ما که برابر با ۰.۴۵ است، لذا همبستگی مستقیم و متوسطی بین دو متغیر روابط اعتماد اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها وجود دارد؛ بدین معنی که با شدت متوسط، هرچه اعتماد اجتماعی میان روستاییان بالاتر باشد تحقق رضایت از کیفیت زندگی بالاتر می‌رود. بنابراین فرض H_1 که به معنای وجود رابطه بین متغیرهاست اثبات می‌گردد.

آزمون فرضیه شماره ۲- بین انسجام اجتماعی و میزان رضایت از کیفیت زندگی در روستاها رابطه وجود دارد.

جدول ۳. ضریب همبستگی میان انسجام اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها

متغیر	شدت همبستگی	سطح معناداری بین دو دامنه
انسجام اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها	.۴۱ (**)	.۰۰۰

(**): آزمون پیرسون بدست آمده در سطح اطمینان ۰.۹۹ و با احتمال خطای ۰.۰۱ انجام شده است.

با توجه به مقدار sig محاسبه شده بین دو دامنه که برابر با ۰.۰۰۰ است و چون این عدد کوچکتر از ۰.۰۵ است، لذا بین دو متغیر انسجام اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها همبستگی معناداری وجود دارد. همچنین با توجه به شدت همبستگی بدست آمده ما که برابر با ۰.۴۱ است، لذا همبستگی مستقیم و متوسطی بین دو متغیر روابط انسجام اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها وجود دارد؛ بدین معنی که با شدت ضعیف، هرچه انسجام اجتماعی میان روستاییان بالاتر باشد میزان رضایت از کیفیت زندگی در روستاها بالاتر می‌رود. بنابراین فرض H_1 که به معنای وجود رابطه بین متغیرهاست اثبات می‌گردد. آزمون فرضیه شماره ۳- بین مشارکت اجتماعی و میزان رضایت از کیفیت زندگی در روستاها رابطه وجود دارد.

جدول ۴. ضریب همبستگی میان مشارکت اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها

متغیر	شدت همبستگی	سطح معناداری بین دو دامنه
مشارکت اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها	.۵۲ (**)	.۰۰۰

(**): آزمون پیرسون بدست آمده در سطح اطمینان ۰.۹۹ و با احتمال خطای ۰.۰۱ انجام شده است.

با توجه به مقدار sig محاسبه شده بین دو دامنه که برابر با ۰.۰۰۰ است و چون این عدد کوچکتر از ۰.۰۵ است، لذا بین دو متغیر مشارکت اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در

روستاها همبستگی معناداری وجود دارد. همچنین با توجه به شدت همبستگی بدست آمده ما که برابر با ۵۲ است، لذا همبستگی مستقیم و متوسطی بین دو متغیر روابط مشارکت اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها وجود دارد؛ بدین معنی که با شدت متوسط، هرچه مشارکت اجتماعی میان شهروندان بالاتر باشد تحقق رضایت از کیفیت زندگی در روستاها بیشتر امکان پذیر است. بنابراین فرض H_1 که به معنای وجود رابطه بین متغیرهاست اثبات می گردد.

آزمون فرضیه ۴- بین آگاهی اجتماعی و میزان رضایت از کیفیت زندگی در روستاها رابطه وجود دارد.

جدول ۵. ضریب همبستگی میان آگاهی اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها

متغیر	شدت همبستگی	سطح معنا داری بین دو دامنه
آگاهی اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها	.۲۸ (**)	.۰۰۰

(**): آزمون پیرسون بدست آمده در سطح اطمینان ۹۹٪ و با احتمال خطای ۰۱٪ انجام شده است.

با توجه به مقدار sig محاسبه شده بین دو دامنه که برابر با ۰۰۰ است و چون این عدد کوچکتر از ۰۰۵ است، لذا بین دو متغیر آگاهی اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها همبستگی معناداری وجود دارد. همچنین با توجه به شدت همبستگی بدست آمده ما که برابر با ۲۸ است، لذا همبستگی مستقیم و ضعیفی بین دو متغیر آگاهی اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها وجود دارد؛ بدین معنی که با شدت متوسط، هرچه آگاهی اجتماعی میان شهروندان بالاتر باشد تحقق رضایت از کیفیت زندگی در روستاها امکان پذیر است. بنابراین فرض H_1 که به معنای وجود رابطه بین متغیرهاست اثبات می گردد.

آزمون فرضیه شماره ۵- بین تعامل اجتماعی و میزان رضایت از کیفیت زندگی در روستاها رابطه وجود دارد.

جدول ۶. ضریب همبستگی میان تعامل اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها

متغیر	شدت همبستگی	سطح معناداری بین دو دامنه
تعامل اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها	.۱۶ (**)	.۰۶۱

(**): آزمون پیرسون بدست آمده در سطح اطمینان ۰.۹۹ و با احتمال خطای ۰.۱ انجام شده است.

با توجه به مقدار sig محاسبه شده بین دو دامنه که برابر با ۰.۰۶۱ است و چون این عدد بزرگتر از ۰.۰۵ است، لذا بین دو متغیر تعامل اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها همبستگی معناداری وجود ندارد. بنابراین فرض H_0 که به معنای عدم وجود رابطه بین متغیرهاست اثبات می‌گردد.

تحلیل رگرسیونی:

هر یک از متغیرهای مستقل به چه میزان متغیر وابسته پژوهش را تبیین می‌کنند؟

جدول ۷. آزمون رگرسیون چندگانه

DW	F	R ²	R	Tol	VIF	sig	t	β	B	متغیرهای پیش بین
۱.۹۸	۳۸.۴۰	۰.۳۶	۰.۶۰	-	-	۰.۰۰۰	۱۵.۵۹	-	۱.۷۳۴	مقدار ثابت
				۰.۵۶	۱.۷۸	۰.۰۰۰	۳.۸۲	۰.۳۰	۰.۱۰۳	مشارکت
				۰.۷۵	۱.۳۲	۰.۰۰۰	۲.۷۷	۰.۲۷	۰.۰۷۳	اعتماد
				۰.۷۲	۱.۳۸	۰.۰۰۱	۱.۶۰	۰.۲۵	۰.۰۴۵	انسجام
				۰.۷۴	۱.۳۴	۰.۰۰۱	۱.۵۷	۰.۲۱	۰.۰۴۴	آگاهی
DW: Durbin-Watson, Tol: Tolerance, VIF: Variance inflation factor متغیر وابسته: رضایت از کیفیت زندگی در روستاها										

جدول بالا مقادیر ضرایب را در معادله رگرسیونی و اندازه‌های احتمالی مبتنی بر وجود رابطه خطی بین متغیرهای پیش بین و متغیرهای وابسته نشان می‌دهد. برای بررسی اهمیت نسبی

متغیرهای مستقل در پیش بینی رضایت از کیفیت زندگی در روستاها باید مقادیر ضرایب رگرسیونی استاندارد شده را مطالعه نمود. مقادیر جدول ضرایب نشان می‌دهد که متغیرهای اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، انسجام اجتماعی و آگاهی اجتماعی به طور معنادار متغیر وابسته یعنی رضایت از کیفیت زندگی در روستاها را پیش‌بینی می‌کنند به این معنا که متغیرهای فوق در سطح معناداری ($\text{sig}=0/00$) با متغیر وابسته رابطه داشته‌اند. اما اینکه کدام یک از این متغیرهای مستقل مهم و نقش بیشتری در تعیین متغیر وابسته دارند باید از طریق مقادیر β تشخیص داد. این مقادیر استاندارد شده بوده و امکان مقایسه و تعیین سهم نسبی هر یک از متغیرها را فراهم می‌سازد. با توجه به جدول می‌توان گفت که نقش متغیر مشارکت اجتماعی ($\beta=0/30$) بیشتر از سایر متغیرهاست. این عدد نشانگر این است که به ازای هر یک واحد تغییر در انحراف معیار انسجام اجتماعی به اندازه $0/30$ در انحراف معیار متغیر وابسته تغییر ایجاد می‌کند. پس از آن متغیر اعتماد اجتماعی ($\beta=0/27$)، متغیر انسجام اجتماعی ($\beta=0/25$) و متغیر آگاهی اجتماعی ($\beta=0/21$) سهم بیشتری در پیشگویی متغیر وابسته داشته است.

لازم به ذکر است که همبستگی چندگانه متغیرهای پیش بین با رضایت از کیفیت زندگی در روستاها نسبتاً قوی ($R=0.60$) است. همچنین چهار متغیر معنادار به طور کلی توانسته‌اند به میزان $0/36$ تغییرات متغیر رضایت از کیفیت زندگی در روستاها را تبیین معنادار کنند ($R^2=0.36$).

نتیجه‌گیری

همانطور که ذکر شد، امروزه در کنار سرمایه‌های انسانی، اقتصادی و فیزیکی، از سرمایه دیگری به نام سرمایه اجتماعی نام برده می‌شود که در بررسی‌های اقتصادی و اجتماعی جوامع مطرح شده است. سرمایه اجتماعی مؤلفه بسیار مهم و حساسی در تعیین رفتار فرد است (بنکستون و ژو، ۲۰۰۲؛ لابنته، ۱۹۹۹). سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از مفاهیم کلیدی در جامعه‌شناسی معاصر، از اهمیت خاصی برخوردار است و بنابراین لازم است به آن توجه شود.

بحث از سرمایه اجتماعی در بسیاری از حوزه‌ها دارای کاربرد است و یکی از حوزه‌های بسیار مهم آن مرتبط با کیفیت زندگی است.

سرمایه اجتماعی دارای ابعاد مختلفی است و تحلیل و شناخت این ابعاد و ارتباط آنها با رضایت از کیفیت زندگی می‌تواند در ارائه راه کارهای لازم در جهت بالا بردن ابعاد مختلف کیفیت زندگی تأثیرگذار باشد.

در همین راستا، با توجه به اهمیت و ضرورت بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در روستاها در این پژوهش به تحلیل و بررسی ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی چون اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت اجتماعی، تعامل اجتماعی و آگاهی اجتماعی به عنوان متغیرهای مستقل و رابطه آن با رضایت از کیفیت زندگی در روستاها به عنوان متغیر وابسته پرداخته شد.

نتایج این تحقیق نشان دهنده رابطه مثبت، مستقیم و معنادار بین تمامی متغیرهای مستقل به جز آگاهی اجتماعی و متغیر وابسته پژوهش است. بدین صورت که هرچه میزان اعتماد اجتماعی ($r=0/45$)، انسجام اجتماعی ($r=0/41$)، مشارکت اجتماعی ($r=0/52$)، آگاهی اجتماعی ($r=28$) در بین شهروندان بیشتر باشد تحقق رضایت از کیفیت زندگی بیشتر امکان پذیر می‌گردد. در این میان بیشترین شدت همبستگی با رضایت از کیفیت زندگی را متغیر مشارکت اجتماعی و کمترین شدت همبستگی را متغیر آگاهی اجتماعی دارد. اما بین متغیر تعامل اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی ارتباط معناداری مشاهده نشد.

یافته‌های پژوهش حاضر مبنی بر ارتباط بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی با یافته‌های پژوهش‌های بنی فاطمه و دیگران (۱۳۸۸) و وصالی و توکل (۱۳۹۱) همخوانی دارد. بنی فاطمه و دیگران (۱۳۸۸) و وصالی و توکل (۱۳۹۱) همانند پژوهش حاضر در پژوهش‌های خود به این نتیجه دست یافتند که بین سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی ارتباط وجود دارد.

منابع

- ۱- استعلاجی، علیرضا، (۱۳۸۱). بررسی و تحلیل رویکردها و راهبردهای توسعه روستایی - ناحیه ای، نشریه جهاد، سال ۲۲، شماره ۲۵۰، ۲۵۱ و ۲۵۲.

- ۲- پاتنام، روبرت. (۱۳۹۰). دموکراسی و سنت‌های مدنی. ترجمه: محمدتقی دلفروز. تهران: دفتر مطالعات و تحقیقات سیاسی وزارت کشور، چاپ اول.
- ۳- تاجبخش، کیان. (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی (اعتماد، دموکراسی و توسعه). ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان. تهران. نشر شیرازه.
- ۴- سلمانی، محمد و تقی پور، فریده و رمضان زاده، مهدی و جلیلی پروانه، زهرا. (۱۳۸۹). بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی در توسعه روستایی. فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه آزاد شوشتر. سال چهارم. شماره ۱۱.
- ۵- شادی طلب، ژاله و حجتی کرمانی، فرشته. (۱۳۸۷). فقر و سرمایه اجتماعی در جامعه روستایی. فصلنامه رفاه اجتماعی. سال هفتم. شماره ۲۸.
- ۶- شارع پور، محمود و حسینی راد، علی. (۱۳۸۷). بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و مشارکت ورزشی (مطالعه موردی: دانشجویان ۲۹ - ۱۵ شهر بابل). نشریه حرکت. شماره ۳۷.
- ۷- ماجدی، سید مسعود و لهسایی زاده عبدالعلی. (۱۳۸۵). بررسی رابطه بین متغیرهای زمینه ای، سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی. فصلنامه روستا و توسعه. سال نهم. شماره ۴.
- ۸- محسنی تبریزی، علیرضا و آقاحسنی، مریم. (۱۳۸۹). بررسی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه شهری؛ مورد پژوهی: شهر محلات. مدیریت شهری، شماره ۲۶، پاییز و زمستان.
- 9- Adam, Frane and Roncevic, Borut (2003), "Social capital: recent debates and research trends". *Social Science Information*, 42: 155-183.
- 10- Bankston, Carl L. and Zhou, Min (2002), "Social capital as a process: the meanings and problems of a theoretical metaphor". *Sociological Inquiry*, 72: 285-317.
- 11- Boix, Carles and Posner, Daniel N. (1998), "Social capital: explaining its origins and effects on government performance". *British Journal of Political Science*, 28: 686-94.
- 12- Bourdieu, P. (1980), *Le capital social: notes provisoires*; *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 3, 2-3.
- 13- Ferrans, C. E. (1992). Psychometric assessment of the quality of life index. *Research in nursing and health*, 15: 213- 224.
- 14- Field, J. (2003), *Social capital*. London: Routledge.

- 15- Halpern, D. (2005). *Social Capital*, London Press.
- 16- Li, L. Young, D. Wei, H. Zhang, Y. Xiao, Sh, Wang, X and Chan, X.(1976). "The Relationship between objective life status and subjective life satisfaction with Quality of Life." *Behavioral medicine*, Vol. 23, No. 4, pp. 149-160.
- 17- Putnam, R. D., (2000), *Tuning in, Tuning out: The Strange Disappearance of Social Capital in America*, Political Science and Politics, December.
- 18- Seibert, S, Kraimer, M.L, Liden,R.C. (2001), *A social capital Theory of career success*; *academy management journal*, the *Sociology of Education*, Greenwood Press, Westport,CT.
- 19- Uphoff, N. (2000), "Understanding social capital: Learning from the analysis and experience of participation". In: Dasgupta, p. and Serageldin, I. (eds.), *Social Capital: A Multifaceted Perspective*. Washington, DC: The World Bank.
- 20- Ventegodt, Soren and others. (2005). *Global health and ability are primarily determined by our consciousness research finding from Denmark 1991 – 2004*. *Social indicators Research*. 71, 87 – 122.
- 21- Whiteford, H.(2000). *Human Capital, social capital and Mental Health (WFMH:Thired Quarter New Fetter 2000)*. Copy Right 1998-2000 world federation for mental Health.
- 22- Woolcock, Michael. (2001). "The place of social capital in understanding social and economic outcome". *Canadian journal*